

Weerbaarheid en dynamiek: Schoolverlaters in Rotterdam

A.J.E. Edzes | M. Middeldorp | Jouke van Dijk | 03122013

Weerbaarheid kunnen we definiëren als het kunnen omgaan met risico's en gebeurtenissen met een zekere impact. Het verwijst zowel naar een (mentale en fysieke) staat als naar (de aanwezigheid van) handelingsstrategieën die beschikbaar zijn om het hoofd te bieden aan bijvoorbeeld persoonlijke gebeurtenissen (individu), economische schokken (regio's) en klimatologische veranderingen (landen). Voor individuele schoolverlaters gelden dit soort keuzes ook en die zijn van groot belang voor hun toekomst. Zij hebben de keuze tussen doorleren, de arbeidsmarkt opgaan, al dan niet werkloos raken, eventueel verhuizen wanneer elders meer mogelijkheden liggen, of zich aan de arbeidsmarkt onttrekken. Net als bedrijven die concurreren om de beste werkzoekende, concurreren schoolverlaters met elkaar om de beste baan. Zeker in tijden van crisis is deze concurrentie heviger. De vraag is wat weerbaarheid in dat geval betekent? Wat is een weerbare schoolverlater? En is de schoolverlater in Rotterdam weerbaarder dan elders?

Voor het antwoord op deze vraag zijn de beschikbare handelingsstrategieën van groot belang. Eenvoudig gezegd: hoe meer handelingsmogelijkheden, hoe beter de weerbaarheid. Voor regio's geldt bijvoorbeeld dat economische diversificatie de mogelijkheid om te reageren op economische tegenwind vergroot¹. Niet teveel, want dat verkleint de efficiency en innovatie voordelen die gepaard gaan met specialisatie. Gerelateerde variëteit dus. Een hoofdkenmerk van deze gerelateerde variëteit is de gezamenlijke (regionale) kennisbasis. Dat bevordert kruisbestuiving van vaardigheden, kennis, ideeën en activiteiten, leidend tot innovatie. Een manier om deze gezamenlijke kennisbasis te meten is langs de weg van de 'skill-relatedness' waarbij bedrijven en bedrijfstakken skill gerelateerd zijn wanneer ze werknemers met dezelfde soort vaardigheden nodig hebben. Omgekeerd geldt dat langs de weg van arbeidsmobiliteit werknemers en werkzoekenden hun vaardigheden te gelde maken. Door mobiliteitsstromen tussen bedrijven en bedrijfstakken te bekijken kan aldus de skill gerelateerdheid worden vastgesteld². De kennis en kunde van de lokale beroepsbevolking zal mee moeten kunnen bewegen - mobiel moeten zijn – met veranderingen die in de regio plaatsvinden. En dat vereist weer dat algemene en werkgerelateerde vaardigheden in voldoende mate aanwezig moeten zijn om van bedrijf, branche of sector te kunnen switchen ingeval van werkloosheid, faillissement of andere economische tegenslagen.

Weerbaarheid

De vraag is natuurlijk wat we moeten verstaan onder een weerbare schoolverlater? Naar analogie van regio's zouden we kunnen stellen dat schoolverlaters weerbaarder zijn wanneer ze minder kwetsbaar zijn voor economische tegenvallers en meer mogelijkheden hebben om hun economische positie te gelde te maken of te versterken. En dat zal het geval zijn wanneer hun

¹ Oort, F. van (2012). *De weerbare regio: Ruimtelijk-economisch beleid in de Zuid-Hollandse Kenniseconomie*.

² Neffke, F. & L. Nedelkoska (2012) *Skill-gerelateerdheid in de arbeidsmarkt in Zuid-Holland*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

kennis- en vaardigheden ('skill-base') breed genoeg zijn om alternatieve arbeidsmarktroutes te bewandelen wanneer het hun onverhoopt tegenzit. Net als voor regio's geldt dat te veel specialisatie in vaardigheden en beroep een schoolverlater op de lange termijn kwetsbaar maakt. Daar is bewijs voor. In een review van 17 wetenschappelijke onderzoeken concludeert de Europese Commissie (2012) dat arbeidsmarktbeleid dat veel variatie in arbeidscontracten over de levensloop ondersteunt, en dat veel interne als externe baan-baan transitie mogelijk maakt door actieve sociale zekerheid, geassocieerd wordt met hogere werkgelegenheidsgroei. Daarnaast bevestigt onderzoek het toenemende belang van overdraagbare skills, dat wil zeggen skills die over de grenzen van disciplines en beroepen kunnen worden ingezet en die de nadruk leggen op (niet noodzakelijkerwijs hogere, maar vooral nieuwe) vaardigheden zoals communicatie- en leervaardigheden, probleemoplossende en analytische vaardigheden, taalvaardigheden en competenties in ICT.³

BOX: Hoe meten we carrières van schoolverlaters?

Om carrièrekarakteristieken van Rotterdamse schoolverlaters in beeld te brengen maken we gebruik van de micro-databestanden van het CBS waarin we van alle Nederlanders op enig moment in tijd informatie hebben over hun achtergronden (geslacht, leeftijd, huishoudenssituatie, etniciteit) en hun sociaaleconomische status op maandbasis. Deze sociaaleconomische statussen zijn berekend op basis van de belangrijkste inkomstenbron in die maand en hebben we voor de overzichtelijkheid teruggebracht tot: werknemer (met één of meerdere banen), uitkering (waaronder voor ziekte, arbeidsongeschiktheid, werkloosheid en bijstand, al dan niet met een bijbaan), scholier/student (al dan niet met een bijbaan) en overig. Deze laatste categorie is een verzamelbak van allerlei sociaaleconomische statussen waaronder het hebben van een (nabestaanden) pensioen, een niet nader gespecificeerde categorie 'overig inkomen' dan wel 'geen enkele inkomstenbron'.

Voor zowel opleidingsrichting als opleidingsniveau is de Standaard Onderwijsindeling (SOI 2006) van het CBS gebruikt. Mensen hebben geen startkwalificatie wanneer zij als hoogst behaalde opleidingsniveau categorieën 1-3 hebben, middelbaar opgeleiden zijn degenen die ten hoogste categorie 4 hebben, hoger en wetenschappelijk opgeleiden zijn alle categorieën 5-7. Voor de opleidingsrichting gebruiken we de hoofdingeling in sectorgroepen. Voor de overzichtelijkheid en om voldoende celvulling te krijgen hebben we de volgende categorieën onderscheiden dan wel samengevoegd: algemeen onderwijs (0), sociale en economische sector (1-4), techniek (5-7), gezondheidszorg (8), horeca (9).

Een schoolverlater definiëren we als iedere persoon die op 1 oktober 2006 tussen de 15 en 30 jaar oud is, in de voorafgaande negen maanden minimaal zes maanden op school heeft gezeten én in de drie maanden daarna niet. Voor de gemeente Rotterdam gaat het dan om 3.545 personen, voor Nederland als geheel om ruim 80.000 personen. Deze personen kunnen we op maandbasis volgen tot 31 december 2010, een periode van in totaal 4 jaar en drie maanden.

Net als de skill gerelateerdheid van sectoren kunnen we de weerbaarheid van schoolverlaters niet rechtstreeks meten. We hebben geen informatie over de skills van werkzoekenden, we weten hooguit wat hun opleidingsniveau en -richting is. Verder kunnen we hooguit op basis van feitelijke carrièrepaden afleiden of degenen die meer transitie tussen banen en sectoren gedurende hun loopbaan doormaken succesvoller zijn dan degenen die minder transitie doormaken. Daarbij is ook een alternatieve uitkomst denkbaar. Namelijk dat de hoeveelheid transitie die mensen doormaken minder een afspiegeling is van hun 'weerbaarheid', maar juist

³ European Commission (2012: 7-8) *New skills and jobs in Europe: Pathways towards full employment*. Brussels. Liu, Y. and D. Grusky (2013) The payoff to Skill in the Third Industrial Revolution. *American Journal of Sociology*, 118, 5, pp. 1330-1374. Florida, R., C. Mellander, K. Stolarick and A. Ross (2012) *Cities, skills and wages*. *Journal of Economic Geography*, 12, pp. 355-377

van een gesegmenteerde arbeidsmarkt waarin stabiele arbeidscontracten bestaan naast een flexibele schil. Zeker van laag opgeleide schoolverlaters is bekend dat deze meer in leer-werk banen, oproep en tijdelijke arbeidscontracten terecht komen⁴.

Startpositie

We verkennen de weerbaarheid van schoolverlaters door hun carrière vanaf het moment van afstuderen op 1 oktober 2006 te volgen. In Rotterdam zijn deze schoolverlaters geconfronteerd met een opgaande economie. Vanuit een sociaaleconomisch perspectief kenschetst de regio Rotterdam zich in de periode 2006-2010 door een toename van de algemene werkgelegenheid, ondanks de crisis in 2008. Wel blijft in de stadsregio Rotterdam de werkgelegenheidsfunctie en de werkgelegenheids groei in de periode 2006-2010 achter bij die van Nederland, Amsterdam, Den Haag en Utrecht. De werkloosheid en uitkeringsafhankelijk ligt daarmee structureel hoger dan in de andere G4-steden⁵.

Dat vertaalt zich in de startposities van schoolverlaters (zie tabel 1). Van de ruim 3.500 schoolverlaters op 1 oktober 2006 heeft 61% op dat moment één of meerdere banen tegenover 68% in Nederland. Schoolverlaters in Rotterdam hebben daarentegen vaker een uitkering of vallen in de categorie 'overig'. Dat schoolverlaters in Rotterdam minder in werk starten ten opzichte van Nederland geldt voor alle onderscheiden achtergrondkenmerken, uitgezonderd van de eerste generatie allochtonen. Kijken we alleen naar het al dan niet hebben van één of meerdere banen dan geldt dat in Rotterdam autochtonen, oudere jongeren, eenpersoonshuishoudens in verhouding meer in de arbeidsmarkt participeren. Deze arbeidsparticipatie neemt toe met het opleidingsniveau. Zowel voor Rotterdam als voor Nederland is de lage arbeidsparticipatie en hoge uitkeringsafhankelijkheid van alleenstaanden en paren met kinderen opvallend. Klaarblijkelijk is het krijgen of hebben van kinderen op jonge, schoolverlatersleeftijd een rem op arbeidsparticipatie vanwege zorgverplichtingen.

⁴ Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2013). *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2012*. Maastricht: Maastricht University.

⁵ Gemeente Rotterdam (2012) *Economische verkenning Rotterdam 2012*. Rotterdam

Tabel 1: Startsituatie van schoolverlaters op 31 oktober 2006 naar Nederland en gemeente Rotterdam en naar achtergrondkenmerken en sociaaleconomische positie

	Nederland				Rotterdam			
	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%
	Total	Werk	Uitk.	Ov.	Total	Werk	Uitk.	Ov.
Total	80359	68	3	28	3516	61	5	34
Mannen	39715	68	3	30	1720	61	4	35
Vrouwen	40644	69	4	27	1796	61	6	33
Autochtoon	60761	73	3	24	1662	71	4	25
Allochtoon, 1e gen.	7705	45	7	48	732	47	8	44
Allochtoon, 2e gen.	11893	60	4	37	1122	56	5	39
15-20 jaar	35012	62	3	35	1337	54	4	42
20-25 jaar	34532	75	4	21	1495	65	6	28
25-30 jaar	10815	68	4	28	684	66	5	29
Eenpersoonshuish.	11580	67	6	27	760	62	6	32
Paar zonder kinderen	8706	75	3	23	535	69	3	29
Paar met kinderen	1665	50	10	41	101	49	15	35
Eenouderhuishouden	478	35	35	29	58	29	34	29
Thuiswonend kind	54057	70	3	27	1868	60	4	36
Overig / Onbekend	3873	42	5	53	194	63	6	32
Geen startkwalificatie	24241	60	6	34	1318	49	7	43
Middelbaar	33671	77	2	21	1198	72	4	25
Hoger	17327	74	2	25	835	69	2	28
Onbekend	5120	35	3	62	165	36	10	52

Vergeleken met vier andere grote steden is de startpositie van Rotterdamse schoolverlaters minder rooskleurig dan in Amsterdam, Utrecht en Eindhoven en iets beter dan in Den Haag (zie bijlagetabel B1). Vooral schoolverlaters zonder startkwalificatie doen het in verhouding slechter in Rotterdam in vergelijking met de overige grote steden. Op middelbaar niveau juist iets beter. Dat is een opvallend gegeven, omdat juist de beroepsbevolking in Rotterdam in vergelijking met Amsterdam, Den Haag en Utrecht zich kenmerkt door de lage- en middelbare geschooldheid. In 2002 en 2011 heeft Rotterdam meer banen op elementair en lager niveau dan lager geschoolde werknemers. In het middelbare en hogere segment is juist een overschot aan arbeidskrachten waar te nemen⁶. Als er al sprake is van mismatch op de arbeidsmarkt dan geldt dat eerder voor de hoger dan voor de lager opgeleiden. Dat desondanks de positie van lager opgeleiden slechter is, kan worden veroorzaakt door verdringing van bovenaf⁷.

Kijken we naar de verschillen in startpositie naar opleidingsrichting en opleidingsniveau dan staan Rotterdamse schoolverlaters er minder goed voor dan voor Nederland als geheel (zie voor een overzicht met andere grote steden, bijlagetabel B2). Van de Rotterdamse schoolverlaters

⁶ Gemeente Rotterdam (2012) *Economische verkenning Rotterdam 2012*. Rotterdam

⁷ Hamersma, M., A.J.E. Edzes & J. Van Dijk (2013). *Underqualification as an opportunity for low educated*. Environment & Planning C., in print.

zonder startkwalificatie heeft 50% werk, tegenover 59% in Nederland, van de middelbaar opgeleiden in Rotterdam heeft 71% werk, tegenover 76% in Nederland, en van de hoger opgeleiden heeft 67% werk, tegenover 72% in Nederland. Van de Rotterdamse schoolverlaters zonder startkwalificatie scoren vooral de opleidingssectoren gezondheidszorg en horeca ten opzichte van andere steden in verhouding slecht. Wordt in deze sectoren een startkwalificatie behaald dan zijn de perspectieven in verhouding tot de andere opleidingscategorieën juist heel goed.

Tabel 2: Startsituatie van schoolverlaters op 31 oktober 2006 naar Nederland en gemeente Rotterdam en naar opleidingsniveau en – richting.

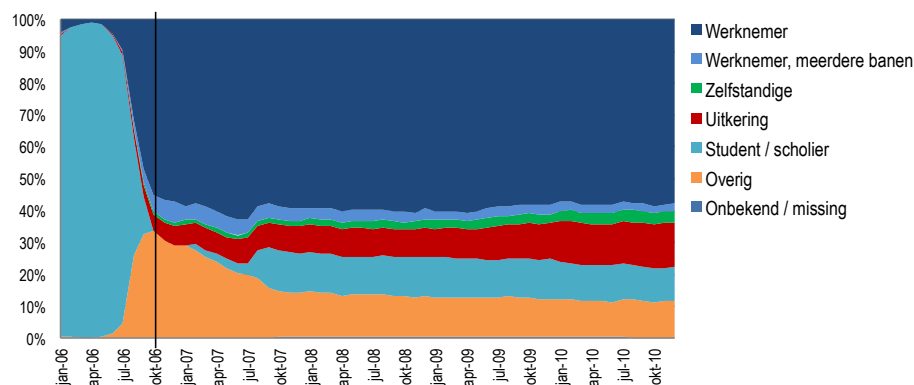
		Nederland				Rotterdam			
		Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%
		Totaal	W	U	O	Totaal	W	U	O
Total	Geen startkw.	23879	59	6	35	1294	50	7	43
	Middelbaar	33355	76	2	21	1175	71	4	25
	Hoger	17323	72	2	27	835	67	2	31
Algemeen	Geen startkw.	10904	52	7	41	590	48	7	45
	Middelbaar	12256	67	2	31	477	71	2	26
	Hoger
Sociaal en economisch	Geen startkw.	3751	60	6	33	283	52	7	41
	Middelbaar	7479	81	3	17	287	68	5	27
	Hoger	10133	70	2	28	552	64	2	35
Techniek	Geen startkw.	5123	72	3	25	184	60	5	36
	Middelbaar	5055	79	2	18	144	69	7	24
	Hoger	3111	66	1	32	103	67	.	31
Gezondheidszorg	Geen startkw.	3505	62	7	31	182	43	13	44
	Middelbaar	6247	84	3	13	191	75	6	19
	Hoger	3274	80	1	19	158	77	6	18
Horeca	Geen startkw.	596	64	10	26	55	47	18	44
	Middelbaar	2318	81	2	17	76	76	.	20
	Hoger	805	74	1	26	22	68	.	45

De conclusie is dat in termen van startpositie Rotterdamse schoolverlaters op achterstand staan in vergelijking met andere regio's. Op alle fronten participeren zij minder in werk en is hun uitkeringsafhankelijkheid groter, een uitzondering daargelaten. De vraag is wat dit betekent voor hun carrièrepad en carrièrekarakteristieken? Vertaalt de achterstand zich in weerbare transitie en wordt de achterstand gedurende de jaren goed gemaakt, of blijven verschillen in startpositie ook na verloop van tijd bestaan?

De carrière en de karakteristieken van de loopbaan

De crisis in 2008 heeft zich als eerste vertaald in een daling van de economische groei en arbeidsproductiviteit, pas vanaf 2010 is er sprake van daling van de werkgelegenheid. Wel worden de gevolgen van de crisis gedempt door een groei van het aantal 'kleine' banen van minder dan 12 uur, vanaf 2009. In de periode tussen 2006-2010 is de zorgsector de grote motor van de economie, gevolgd door de kennisdiensten.

Wanneer we de schoolverlaters vanaf 1 januari 2006 volgen in de tijd dan kunnen we op ieder peilmoment laten zien wat hun sociaaleconomische status is. Figuur 1 geeft het carrièreverloop aan van alle schoolverlaters. Het is goed te zien dat in de maanden voorafgaand aan 1 oktober 2006 de studentstatus de belangrijkste sociaaleconomische status is. Gedurende de zomermaanden wordt er afgestudeerd of de school zonder diploma verlaten. Het overgrote deel vindt werk, al dan niet door meerdere banen te combineren. De verdeling van statussen blijft opmerkelijk stabiel in de maanden en jaren die volgen, met twee belangrijke verschillen: het aandeel uitkeringsafhankelijke statussen neemt toe en de plotselinge stijging van het aandeel schoolverlaters dat na ongeveer een jaar de draad van een opleiding weer oppakt. In de bijlage figuren B1-B7 is duidelijk te zien dat beide patronen hoofdzakelijk voor rekening komen van de schoolverlaters zonder startkwalificatie en de middelbaar opgeleiden. Ook zijn de patronen dezelfde als voor Nederland als geheel. Voor middelbaar en hoger opgeleiden geldt nog dat het carrièrepatroon zich kenmerkt door een afname van het aandeel dat met meerdere banen de kost moet verdienen en de toename van het aandeel zelfstandigen.

Figuur 1: Carrièreverloop Rotterdamse schoolverlaters in de periode 2006-2010 naar sociaaleconomische positie

Hoewel de grafiek anders doet vermoeden verlopen carrières van schoolverlaters zelden langs een rechte lijn naar werk en naar succes. Het is eerder vallen en opstaan. Er schuilt met andere woorden een grote individuele dynamiek achter het ogenschijnlijk stabiele geaggregeerde carrièreverloop. Deze dynamiek kunnen we op twee manieren zichtbaar maken (zie tabel 3 en bijlagetabel B3 voor een overzicht naar opleidingsniveaus). De eerste is **de mate van beweeglijkheid**. Hierbij kijken we naar het aantal en soort transitie die schoolverlaters gedurende hun carrière doormaken. Onder een transitie verstaan wij een wisseling van sociaaleconomische status, bijvoorbeeld van werk naar uitkering of van uitkering naar school/student. Rotterdamse schoolverlaters maken in de periode van 1 oktober 2006 – 31 december 2010 meer transities door, gemiddeld 4,6 om precies te zijn, dan de Nederlandse schoolverlater (4,3), maar nog wel minder dan bijvoorbeeld in Amsterdam (5,1). Lager opgeleiden zijn daarbij beweeglijker in hun carrièrepatroon dan middelbaar en hoger opgeleiden en wisselen vooral vaker van sociaaleconomische status. Dat is ook vooral een grootstedelijke fenomeen, omdat het in de grote steden vaker voorkomt dan gemiddeld in Nederland. Kijken we alleen naar de baan-baan transitie dan valt op dat zowel ten opzichte van Nederland als andere grote steden Rotterdamse schoolverlaters minder baan-baan mobiel zijn, een

gemiddelde van 2,2 baanwisselingen tegenover 2,5 voor Nederlands als geheel. Dit geldt voor alle opleidingscategorieën.

De tweede maat die we gebruiken is **de mate van stabiliteit**. Hierbij kijken we naar de gemiddelde lengte van sociaaleconomische statussen of naar het aantal maandelijkse periodes waarin men zich in een sociaaleconomische status bevindt. Gedurende de carrière van ruim vier jaren heeft de Rotterdamse schoolverlater gemiddeld 31,9 maanden werk, 5 maanden een uitkering of zij zit gemiddeld 5 maanden weer op school. In termen van werk scoort Rotterdam onder het Nederlandse gemiddelde, maar nog altijd meer dan in Amsterdam en Den Haag. Daar staat tegenover dat in Amsterdam en Den Haag schoolverlaters gemiddeld langer weer naar school terugkeren. Deze uitruil tussen werk en weer naar school gaan geldt in het bijzonder voor Rotterdamse schoolverlaters zonder startkwalificatie. Zij hebben het laagste gemiddelde aantal maanden werk (24,9), maar gemiddeld het hoogste aantal maanden als scholier/student (6,6). Voor middelbaar geschoolden liggen deze verhouding ten opzichte van de andere steden omgekeerd waarbij opvalt dat middelbaar opgeleiden in Rotterdam gemiddeld de meeste maanden werken. De hoger opgeleiden in Rotterdam nemen een tussenpositie in. Zij hebben vaak een minder stabiele werkstatus dan het Nederlands gemiddelde, maar beter dan bijvoorbeeld Amsterdam en Den Haag.

Tabel 3: Gemiddeld aantal transities en periodekenmerken van schoolverlaters in Nederland, Rotterdam, Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Eindhoven, periode oktober 2006 – december 2010

	Totaal					
	NI	R	A	DH	U	E
Transities (incl. baan-baan)	4,3	4,6	5,1	4,8	4,4	4,2
Transities (excl. baan-baan)	2,3	2,6	2,8	2,8	2,2	2,2
Baan-baan-transities	2,5	2,2	2,5	2,3	2,7	2,6
> wisseling alleen SBI	0,8	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9
> wisseling alleen COROP	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0
> wisseling SBI + COROP	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3
> wisseling alleen bedrijf	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
> overige baan-baan-transities	1,0	0,9	1,1	0,9	1,2	1,0
Maanden werknemer	34,8	31,9	31,0	30,0	36,1	35,2
Maanden uitkering	3,8	5,0	3,1	4,2	2,9	4,2
Maanden scholier	4,9	5,0	5,8	5,9	4,1	3,6
Maanden overig	5,7	7,4	7,7	8,9	5,3	5,7
Periodes werknemer	1,3	1,4	1,5	1,5	1,4	1,3
Periodes uitkering	0,4	0,5	0,3	0,4	0,3	0,4
Periodes scholier	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
Periodes overig	0,9	1,2	1,2	1,3	1,0	0,9
Langste periode werknemer	30,0	27,0	25,4	24,8	31,0	30,2
Langste periode uitkering	3,4	4,4	2,8	3,7	2,6	3,8
Langste periode scholier	4,6	4,6	5,4	5,5	3,8	3,4
Langste periode overig	4,5	5,7	5,9	7,0	4,2	4,6

Ten opzichte van de Nederlandse schoolverlater is de gemiddeld langste periode waarin de Rotterdamse schoolverlater werknemer is ruim 3 maanden korter, maar ten opzichte van Amsterdam en Den Haag weer langer. In feite zien wij hier dezelfde uitruil tussen werk en weer naar school gaan. Vooral schoolverlaters zonder startkwalificatie kennen een kortere periode als werknemer wat voor een belangrijk deel wordt veroorzaakt door het feit dat een aanzienlijk deel weer naar school gaat of een uitkering geniet. Opnieuw geldt voor de middelbaar opgeleiden de omgekeerde situatie

Ten opzichte van de andere steden valt op dat Rotterdamse schoolverlaters zonder startkwalificatie de langste aaneengesloten periode weer terug naar school gaan terwijl voor de middelbaar opgeleiden het omgekeerde geldt: zij hebben de langst aaneengesloten periode als werknemer en de kortst aaneengesloten periode als scholier ten opzichte van de andere grote steden.

Het beeld dat komt bovendrijven is dat carrières op een geaggregeerd niveau zich kenmerken door een stabiel verloop die nauwelijks afwijken van die van Nederlandse en andere grootstedelijke schoolverlaters. In zijn algemeenheid geldt voor alle opleidingscategorieën en -richtingen dat de sociaaleconomische positie in negatieve zin afwijkt van het Nederlandse gemiddelde, een illustratie van de in verhouding slechtere arbeidsmarktsituatie en hogere werkloosheid in Rotterdam. Schoolverlaters zonder startkwalificatie hebben het daarbij sociaaleconomisch moeilijker en wijken qua baankansen negatief af bij middelbaar en hoog opgeleiden. Daar staat tegenover dat een fors deel van de schoolverlaters zonder startkwalificatie na een jaar alsnog weer naar school gaan. Ten opzichte van de andere grote steden ontstaat een gemengd beeld. Soms doet Rotterdam het beter, dan weer slechter. In de tweede plaats geldt dat onderliggend het stabiele verloop van geaggregeerde carrières van schoolverlaters individuele carrières zich kenmerken door enerzijds een hoge mate van beweeglijkheid, anderzijds door een geringere baan-baan mobiliteit. Lager opgeleiden zijn beweeglijker dan hoger opgeleiden en wisselen vaker van sociaaleconomische status. Dat duidt op een gesegmenteerde arbeidsmarkt, met veel concurrentie en flexibeler arbeidscontracten vooral aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

In termen van weerbaarheid zouden we kunnen concluderen dat vooral de laag opgeleiden in Rotterdam minder weerbaar zijn. Ze maken weliswaar meer transities door, maar dit zijn vooral meer wisselingen tussen sociaaleconomische categorieën, een teken van instabiele carrières: dan weer hebben zij een tijd een baan, dan weer worden zij teruggeworpen in bijvoorbeeld afhankelijkheid van een uitkering of het inkomen van hun partner. Dit blijkt ook uit het aantal werk-werk-transities dat Rotterdamse schoolverlaters zonder startkwalificatie maken, dit ligt het laagste van de vier grootste steden. Blijkbaar lukt het hen minder goed om een (aflopende) periode van werk op te laten volgen door een nieuwe periode van werk, zonder een tussenperiode van inactiviteit.

Succes aan het einde van de periode

Tot nu toe hebben we alleen gekeken naar de startsituatie vanaf het moment van schoolverlaten en de karakteristieken van de carrière die de schoolverlaters hebben doorgemaakt in ruim vier

jaar tijd. Nu kijken we naar de vraag of de schoolverlaters aan het einde van de periode van ruim vier jaren succesvol zijn. De vraag wanneer een schoolverlater succesvol is hebben we op twee manieren gedefinieerd. In de eerste plaats hebben we gekeken naar het hebben van minimaal drie maanden werk aan het einde van de carrière (oftewel het laatste kwartaal van 2010). Van de mensen die werk hebben kunnen we vervolgens kijken naar de hoogte van het salaris. Voor het salaris is eerst gekeken naar het gemiddelde salaris aan het einde van de volgperiode (december 2010), rekening houdend met de opleidingscategorie en de leeftijd, vervolgens is gekeken of men meer of minder dan dit gemiddelde verdiende. Het percentage drukt het aandeel uit van de schoolverlaters die in dit geval succesvol zijn, dat wil zeggen meer salaris dan het gemiddelde kregen. De onderstaande tabel 4 geeft de percentages succesvollen weer voor de twee succescriteria naar opleidingsniveau en richting aan het einde van de volgperiode.

Tabel 4: Schoolverlaters ultimo 2010 naar opleidingsniveau en succescriteria

		Drie maanden werk						Salarishoogte					
		NI	R	A	DH	U	E	NI	R	A	DH	U	E
Totaal	Geen startkw.	54,7	43,7	47,1	46,8	46,7	51,4	61,2	59,2	50,9	59,2	56,5	49,7
	Middelbaar	68,9	64,4	54,0	55,5	59,9	61,4	60,9	63,2	60,6	60,7	64,8	63,5
	Hoger	87,0	86,3	82,3	84,4	85,4	88,1	48,8	62,7	57,8	54,1	55,0	56,2
Algemeen	Geen startkw.	47,9	38,6	43,3	44,2	45,4	45,5	61,3	54,9	45,5	58,5	55,8	57,1
	Middelbaar	46,5	53,1	45,4	42,0	51,2	42,3	64,6	64,4	63,1	62,0	65,4	67,3
	Hoger												
Sociaal en economisch	Geen startkw.	54,5	47,8	48,8	48,4	44,8	50,8	57,9	58,9	48,4	59,2	61,5	41,4
	Middelbaar	80,4	68,6	64,4	70,7	78,9	72,1	61,5	64,1	57,4	62,1	74,1	66,7
	Hoger	86,3	85,5	80,8	81,0	86,4	85,7	49,8	64,3	57,2	52,0	52,8	55,0
Techniek	Geen startkw.	68,9	60,1	57,1	50,0	59,3	64,8	69,9	69,1	59,0	71,2	57,1	58,3
	Middelbaar	82,6	75,9	69,6	67,2	76,1	65,1	70,9	79,1	58,8	71,8	60,0	
	Hoger	85,1	84,2	79,3	85,3	81,2	89,6	56,1	62,5	57,8	62,2	53,0	74,4
Gezondheidszorg	Geen startkw.	55,6	38,1	53,2	50,9	44,7	56,0	46,7	55,6	65,2	45,7	50,0	34,5
	Middelbaar	83,3	74,7	66,5	72,1	59,3	81,8	50,2	47,2	59,3	51,3	51,9	40,0
	Hoger	90,9	89,7	91,1	90,8	85,1	86,1	43,3	63,4	63,8	56,8	62,3	36,4
Horeca	Geen startkw.	52,9	42,6		50,0		50,0	62,4	50,0				
	Middelbaar	83,2	70,7	83,3	73,8		71,4	58,0	68,3	56,3	60,7	50,0	61,5
	Hoger	86,9		77,3				35,3		37,9	47,6		

De conclusie is dat in termen van het hebben van werk vooral Rotterdamse laagopgeleide schoolverlaters minder succesvol zijn afgezet tegen het Nederlandse gemiddelde en de andere grote steden. Middelbaar en hoger opgeleiden doen het daarbij relatief goed. Het probleem van de lager opgeleiden lijkt zich vooral te concentreren in de sectoren 'algemeen' en de 'gezondheidszorg'. In beide gevallen geldt dat het halen van de startkwalificatie hun positie aanmerkelijk verbetert, meer dan in vergelijking met andere steden. Landelijk geldt overigens dat het hebben van 'algemeen' onderwijs als richting van de hoogste opleiding de kansen op het hebben van werk sowieso aanmerkelijk verkleint en dat het niet uitmaakt of dit al dan niet op middelbaar niveau is. De situatie in Rotterdam lijkt hier een uitzondering op getuige de sterk

vergroete kans op werk (+15%) die het behalen van een startkwalificatie in het algemeen onderwijs met zich meebrengt.

Middelbaar opgeleiden doen het over het algemeen beter dan in andere grote steden, maar iets minder goed dan Nederland als geheel. Dit lijkt samen te hangen met het verschijnsel dat personen met een algemene opleiding op middelbaar niveau het in Rotterdam relatief goed doen. Ook schoolverlaters met een technische middelbare opleiding zijn relatief vaak succesvol. Daarentegen hebben schoolverlaters met een sociale of economische middelbare opleiding uit Rotterdam het moeilijk op de arbeidsmarkt; alleen in Amsterdam ligt het percentage dat succesvol is lager. Onder de hoger opgeleiden zijn geen duidelijke uitschieters naar boven of beneden te vinden, hoewel Rotterdamse hogeropgeleiden met een sociale of economische studie iets vaker een baan hebben dan die uit Amsterdam of Den Haag.

Kijken we naar de salarishoogte dan slagen Rotterdamse schoolverlaters er wel beter in om een bovengemiddeld salaris te verdienen. Vooral hogeropgeleiden hebben, in vergelijking met de rest van Nederland, een hoog salaris (in vergelijking met personen met een vergelijkbaar opleidingsniveau en leeftijd). Dit lijkt vooral op het conto te komen van personen met een sociale of economische studie, hoewel het percentage Rotterdamse hogeropgeleiden met een bovengemiddeld salaris zich in alle opleidingsrichtingen in de bovenste regionen bevindt. Voor de personen met een middelbare opleiding geldt dat de sector 'Techniek' een goede keuze blijkt: bijna tachtig procent van de Rotterdamse schoolverlaters met een middelbare techniekopleiding verdient een bovengemiddeld salaris. Voor de schoolverlaters zonder startkwalificatie is het moeilijk om een duidelijk patroon te vinden; wel blijkt dat de Rotterdamse schoolverlaters zonder startkwalificatie die een baan vinden, gemiddeld vaker een bovengemiddeld salaris verdienen dan Amsterdamse schoolverlaters zonder startkwalificatie.

Wanneer het gemiddelde salaris op 1 december 2010 van de schoolverlaters die werknemer zijn per sector wordt vergeleken met het gemiddelde in Nederland, blijkt wederom dat in de meeste sectoren in Rotterdam meer wordt verdiend. Vooral werknemers die werken in de productie, de financiële sector of gezondheidszorg verdienen duidelijk meer, terwijl in het onderwijs en de detailhandel slechts een vergelijkbaar salaris als in de rest van Nederland wordt verdiend.

Schoolverlaters zonder startkwalificatie delen niet mee in het gemiddeld hogere Rotterdamse salaris, behalve in de gezondheidszorg. Wél zijn schoolverlaters zonder startkwalificatie die in de infrastructurele sector of de distributie werken vaker in staat een bovengemiddeld salaris te verdienen. Voor middelbaar opgeleiden geldt dat zij vooral in de infrastructurele sector of in de productie meer verdienen dan in de rest van Nederland. Middelbaar opgeleiden in de financiële sector werken verdienen daarentegen minder dan gemiddeld in Nederland.

In hoeverre dragen de carrièrestappen van schoolverlaters nu bij aan hun succes? Wanneer het gaat om de kans om aan het einde van de meetperiode een baan te hebben, blijkt de lengte van de langste periode als werknemer een sterke voorspeller is van de kans om het laatste kwartaal van 2010 óók werk te hebben. Het beeld dat wij al eerder schetsten (dat het doormaken van veel transities wel eens negatief voor de carrière zou kunnen zijn), wordt bevestigd. Voor Rotterdam

in het bijzonder geldt dat allochtonen van de tweede generatie moeite hebben om werk te vinden. Etniciteit blijkt, in vergelijking met Nederland, een sterkere negatieve samenhang te hebben met de kans om in het laatste kwartaal van 2010 werk te hebben. De hoogte van het salaris blijkt ook gebaat bij een stabiele carrière als werknemer: het aantal transities, en periodes als niet-werknemer zijn negatief gecorreleerd met het salaris in december 2010. Ook hier blijkt dat Rotterdamse hogeropgeleiden meer lijken te verdienen dan hogeropgeleiden uit de rest van Nederland.

Conclusies

De weerbaarheid van schoolverlaters staat of valt met de handelingsalternatieven die tot hun beschikking staan als ze geconfronteerd worden met economische tegenslagen. Dat is de stelling waarmee we zijn begonnen. Rotterdamse schoolverlaters staan wat dat betreft op achterstand wanneer ze de arbeidsmarkt betreden. Hun arbeidsmarktdeelname ligt lager dan elders, de uitkeringsafhankelijkheid is groter. Dat deze 'achterstand' structurele kenmerken heeft kunnen we afleiden uit feit dat het er nauwelijks verschillen zijn qua persoons- en achtergrondkenmerken, zelfs niet naar opleidingsniveau of richting. Daarmee lijkt de slechtere startpositie vooral te worden bepaald door de structureel mindere werkgelegenheidssituatie in de regio en veel minder door individuele kenmerken, ook al bepalen die wel in sterke mate het eindresultaat.

Rotterdamse schoolverlaters zijn beweeglijker in hun carrière en minder stabiel in hun sociaaleconomische positie. Ze switchen vaker van sociaaleconomische status dan elders, uitgezonderd Amsterdam, en hebben meer moeite hun werkstatus vast te houden. Dat duidt op meer flexibiliteit en dynamiek die niet zonder meer gunstig is voor het hebben van een succesvolle uitkomst verderop in de carrière. De enige dynamiek die gunstig uitpakt is baan-baan mobiliteit, maar in dat opzicht vertonen Rotterdamse schoolverlaters juist minder dynamiek in vergelijking met andere steden, of het nou gaat om lager, middelbaar of hoger opgeleiden. Klaarblijkelijk dwingt de regionaal economische situatie hen om andere keuzes te maken.

Desondanks doen de Rotterdamse middelbaar en hoger opgeleiden het relatief goed in vergelijking met andere grote steden, hoewel zij net iets minder vaak werk hebben dan het landelijke gemiddelde aan het einde van de volgperiode. Dat geldt niet voor de laag opgeleiden. Ondanks sterke verschillen naar opleidingsrichting is hun arbeidsmarktstatus aan het einde van de periode ongunstig. Dat is opvallend omdat de Rotterdamse arbeidsmarkt zich juist kenmerkt door een overschot aan laag opgeleide banen en een tekort aan middelbare en hogere banen. Verdringing van laag opgeleiden door hoger opgeleiden zouden de slechtere uitkomsten van laag opgeleiden kunnen verklaren.

Alles overziend lijkt de Rotterdamse arbeidsmarkt een gesegmenteerd karakter te hebben. Overigens ook andere grootstedelijke gebieden als Amsterdam kunnen zo worden gekarakteriseerd. Er lijkt sprake te zijn van instabiele carrières, zeker aan de onderkant van de arbeidsmarkt, die zich vooral kenmerken door in- en uitwerktransities, en die vooral duiden op

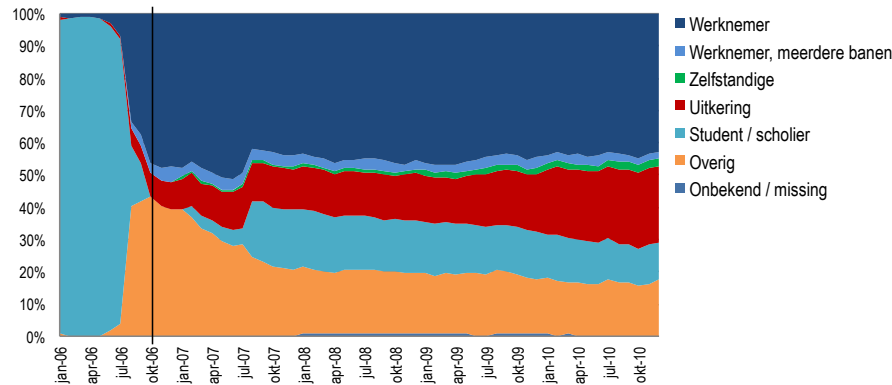

een flexibele arbeidsmarkt. Wordt eenmaal een stabiele arbeidsrelatie verkregen dan is er loon naar werken getuige de relatief hoge salarissen die kunnen worden verdiend.

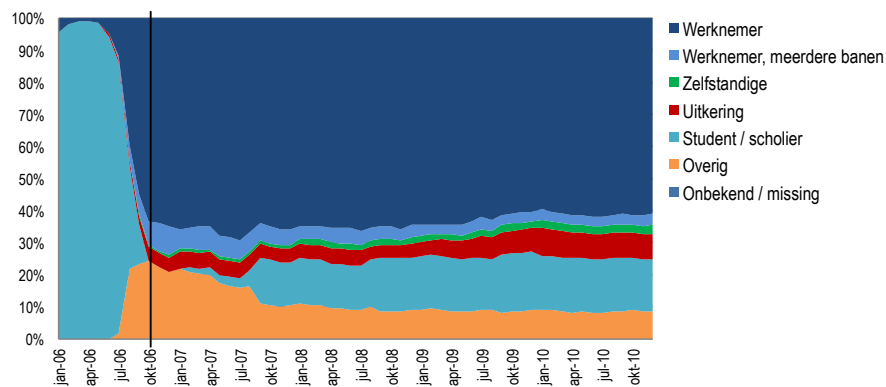
Welke implicaties heeft dit voor beleid? Om te beginnen ondersteunen de uitkomsten het beleid gericht op het voorkomen van schooluitval en het bevorderen van het behalen van een startkwalificatie. Maar voorzichtigheid is op zijn plaats omdat de arbeidsmarkt in Rotterdam zich ook kenmerkt door veel laaggeschoolde arbeid waarvoor ogenschijnlijk te weinig laag opgeleide mensen beschikbaar zijn. In die context is het geen doen om een 'vlucht naar boven' te organiseren en past ook een beleid gericht op inzetbaarheid van laag opgeleiden voor de beschikbare vacatures. Daarbij past ook het voorkomen van verdringingseffecten door juist voor het middensegment van middelbaar opgeleiden betere aansluitingsmogelijkheden te vinden.

Tevens ondersteunen de uitkomsten een beleidsinzet gericht op specifieke groepen. Groepen die, in vergelijking met Nederland of andere grote steden, in Rotterdam vaker buiten de boot vallen, zijn tweedegeneratieallochtonen, schoolverlaters zonder startkwalificatie (algemeen, en gezondheidszorg) en zij die een middelbare horeca-opleiding hebben afgerond. Voor hen zou stimuleren van doorleren en vergroten van inzetbaarheid op de arbeidsmarkt een gunstig effect op de succeskans kunnen hebben.

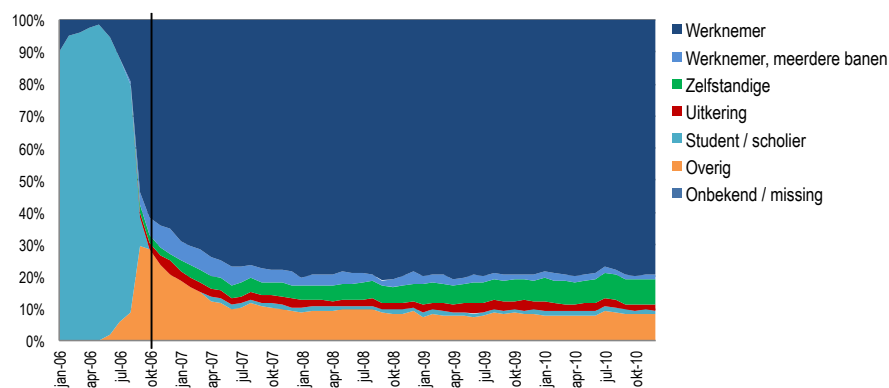
Bijlage figuren en tabellen

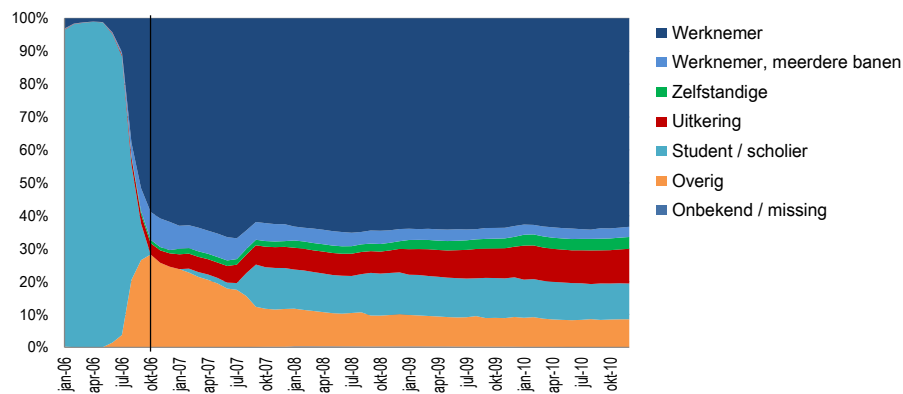
Figuur B1: Carrièreverloop Rotterdamse schoolverlaters zonder startkwalificatie in de periode 2006-2010 naar sociaaleconomische positie

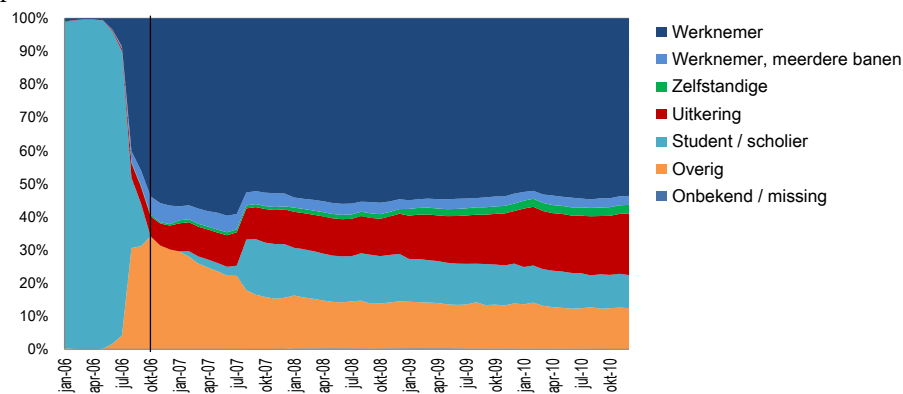
Figuur B2: Carrièreverloop Rotterdamse schoolverlaters met middelbaar opleidingsniveau in de periode 2006-2010 naar sociaaleconomische positie

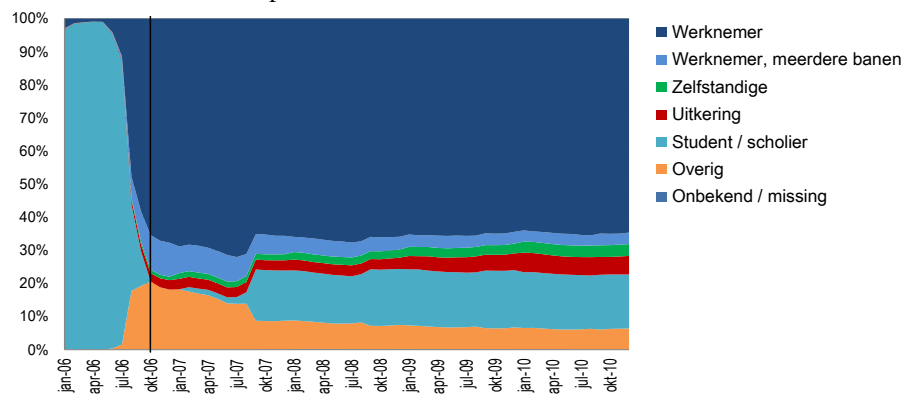
Figuur B3: Carrièreverloop Rotterdamse schoolverlaters met hoog en wetenschappelijk opleidingsniveau in de periode 2006-2010 naar sociaaleconomische positie

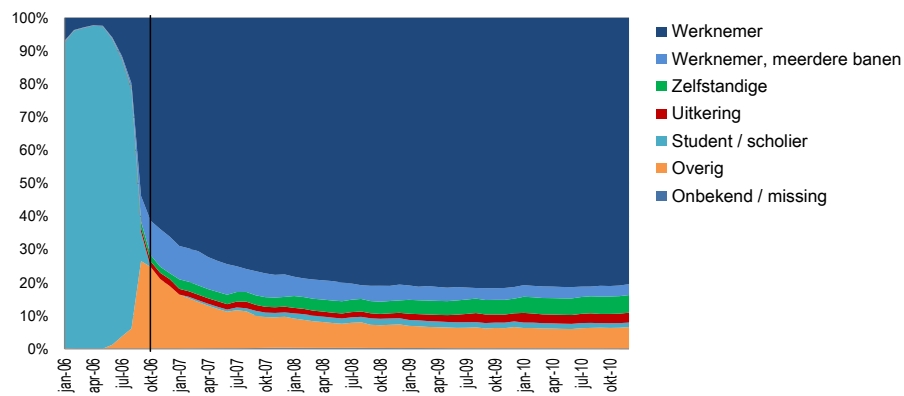
Figuur B4: Carrièreverloop Nederlandse schoolverlaters in de periode 2006-2010 naar sociaaleconomische positie

Figuur B5: Carrièreverloop Nederlandse schoolverlaters zonder startkwalificatie in de periode 2006-2010 naar sociaaleconomische positie

Figuur B6: Carrièreverloop Nederlandse schoolverlaters met middelbaar opleidingsniveau in de periode 2006-2010 naar sociaaleconomische positie

Figuur B7: Carrièreverloop Nederlandse schoolverlaters met hoger opleidingsniveau in de periode 2006-2010 naar sociaaleconomische positie

TABEL B1: STARTSITUATIE VAN SCHOOLVERLATERS OP 31 OKTOBER 2006 NAAR TOTAAL VOOR NEDERLAND EN GROTE STEDEN, ACHTERGRONDKENMERKEN EN SOCIAALECONOMISCHE POSITIE

	Nederland				Rotterdam				Amsterdam				Den Haag				Utrecht				Eindhoven			
	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%
	Total	Werk	Uitk.	Ov.	Total	Werk	Uitk.	Ov.	Total	Werk	Uitk.	Ov.	Total	Werk	Uitk.	Ov.	Total	Werk	Uitk.	Ov.	Total	Werk	Uitk.	Ov.
Total	80359	68	3	28	3516	61	5	34	4734	64	2	33	2610	60	4	37	2316	70	3	27	1172	68	4	27
Mannen	39715	68	3	30	1720	61	4	35	2331	61	2	37	1340	59	3	39	1052	71	3	26	602	68	3	29
Vrouwen	40644	69	4	27	1796	61	6	33	2403	67	3	30	1270	61	5	35	1264	70	3	27	570	68	5	26
Autochtoon	60761	73	3	24	1662	71	4	25	2323	71	2	27	1269	67	2	31	1633	76	3	21	817	73	3	24
Allochtoon, 1e gen.	7705	45	7	48	732	47	8	44	849	54	4	41	576	51	7	43	228	49	6	45	150	45	10	47
Allochtoon, 2e gen.	11893	60	4	37	1122	56	5	39	1562	59	2	39	765	55	4	42	455	59	4	37	205	69	5	26
15-20 jaar	35012	62	3	35	1337	54	4	42	1612	53	2	45	1181	48	2	49	534	57	3	40	412	63	3	34
20-25 jaar	34532	75	4	21	1495	65	6	28	1832	70	3	27	970	70	5	24	1043	72	3	25	484	72	6	22
25-30 jaar	10815	68	4	28	684	66	5	29	1290	70	2	28	459	64	4	32	739	77	3	20	276	70	4	27
Eenpersoonshuish.	11580	67	6	27	760	62	6	32	1359	69	3	28	565	68	5	27	1078	73	4	23	355	68	5	27
Paar zonder kinderen	8706	75	3	23	535	69	3	29	753	73	1	26	327	69	3	28	376	78	3	20	201	71	5	24
Paar met kinderen	1665	50	10	41	101	49	15	35	126	50	11	39	79	37	14	48	35	29	0	51	24	50	0	42
Eenouderhuishouden	478	35	35	29	58	29	34	29	47	51	26	21	24	0	42	54
Thuiswonend kind	54057	70	3	27	1868	60	4	36	2165	59	1	40	1489	56	2	42	644	64	2	35	546	68	3	28
Overig / Onbekend	3873	42	5	53	194	63	6	32	284	65	4	33	126	63	8	34	176	66	6	28	39	54	0	28
Geen startkwalificatie	24241	60	6	34	1318	49	7	43	1378	53	4	43	994	52	5	43	403	55	5	39	357	61	8	31
Middelbaar	33671	77	2	21	1198	72	4	25	1678	70	2	28	907	67	3	31	637	72	5	23	353	74	5	20
Hoger	17327	74	2	25	835	69	2	28	1491	72	1	27	545	70	2	27	1187	75	2	23	423	71	0	28
Onbekend	5120	35	3	62	165	36	10	52	187	0	5	63	164	29	6	63	89	57	0	44	39	46	0	49

TABEL B2: STARTSITUATIE VAN SCHOOLVERLATERS OP 31 OKTOBER 2006 NAAR TOTAAL VOOR NEDERLAND EN GROTE STEDEN, OPLEIDINGSNIVEAU EN – RICHTING.

		Nederland				Rotterdam				Amsterdam				Den Haag				Utrecht				Eindhoven			
		Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%	Abs.	%	%	%
		Totaal	W	U	O	Totaal	W	U	O	Totaal	W	U	O	Totaal	W	U	O	Totaal	W	U	O	Totaal	W	U	O
Total	Geen startkw.	23879	59	6	35	1294	50	7	43	1361	52	4	44	993	51	5	44	387	55	5	40	354	60	8	32
	Middelbaar	33355	76	2	21	1175	71	4	25	1636	68	2	29	873	66	3	31	626	70	5	25	343	75	5	20
	Hoger	17323	72	2	27	835	67	2	31	1490	68	1	32	545	68	2	30	1186	73	2	26	423	67	.	32
Algemeen	Geen startkw.	10904	52	7	41	590	48	7	45	707	49	4	47	511	48	6	47	170	51	6	44	149	52	9	39
	Middelbaar	12256	67	2	31	477	71	2	26	1014	65	2	32	466	60	2	38	379	67	4	29	136	71	.	26
	Hoger
Sociaal en economisch	Geen startkw.	3751	60	6	33	283	52	7	41	297	49	5	46	218	53	5	44	101	50	.	46	61	64	16	26
	Middelbaar	7479	81	3	17	287	68	5	27	268	71	4	26	151	74	.	24	94	76	.	20	70	80	.	14
	Hoger	10133	70	2	28	552	64	2	35	1075	66	1	33	323	63	3	34	762	71	2	27	191	66	.	31
Techniek	Geen startkw.	5123	72	3	25	184	60	5	36	205	60	5	37	140	59	7	37	59	63	.	31	55	82	.	18
	Middelbaar	5055	79	2	18	144	69	7	24	125	75	.	25	74	80	.	16	79	77	13	15	47	68	.	30
	Hoger	3111	66	1	32	103	67	.	31	133	58	.	42	82	66	.	32	158	75	.	25	154	59	.	41
Gezondheids- zorg	Geen startkw.	3505	62	7	31	182	43	13	44	132	59	8	36	110	50	9	41	47	68	.	28	76	58	.	37
	Middelbaar	6247	84	3	13	191	75	6	19	159	74	7	19	140	67	7	26	54	69	19	22	54	76	19	19
	Hoger	3274	80	1	19	158	77	6	18	235	79	.	20	110	80	.	19	251	78	.	21	71	86	.	14
Horeca	Geen startkw.	596	64	10	26	55	47	18	44	20	65	.	50	14	71	.	71	10	100	.	.	13	77	.	.
	Middelbaar	2318	81	2	17	76	76	.	20	70	77	.	23	42	81	.	24	20	80	.	.	36	89	.	.
	Hoger	805	74	1	26	22	68	.	45	47	79	.	21	30	73	.	33	15	67	.	67	10	100	.	.

TABEL B3: GEMIDDELD AANTAL TRANSITIES EN PERIODEKENMERKEN VAN SCHOOLVERLATERS IN NEDERLAND, ROTTERDAM, AMSTERDAM, DEN HAAG, UTRECHT EN EINDHOVEN, PERIODE OKTOBER 2006 –
 DECEMBER 2010, NAAR OPLEIDINGSNIVEAU

	Totaal						Geen startkwalificatie						Middelbaar						Hoger					
	NI	R	A	DH	U	E	NI	R	A	DH	U	E	NI	R	A	DH	U	E	NI	R	A	DH	U	E
Transities (incl. baan-baan)	4,3	4,6	5,1	4,8	4,4	4,2	5,4	5,9	6,3	5,6	6,3	5,6	4,2	4,3	5,4	4,9	5,0	4,6	3,1	2,9	3,6	3,3	3,3	2,6
Transities (excl. baan-baan)	2,3	2,6	2,8	2,8	2,2	2,2	3,1	3,6	3,7	3,6	3,7	3,2	1,9	2,2	2,7	2,5	2,3	2,1	1,5	1,6	1,9	1,7	1,6	1,4
Baan-baan-transities	2,5	2,2	2,5	2,3	2,7	2,6	2,6	2,3	2,9	2,4	3,3	3,2	2,4	2,3	2,4	2,2	2,6	2,7	2,5	2,1	2,3	2,4	2,6	1,9
> wisseling alleen SBI	0,8	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	0,9	1,1	0,9	1,2	1,2	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	0,7	0,6	0,8	0,7	0,8	0,7
> wisseling alleen COROP	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0
> wisseling SBI + COROP	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,4
> wisseling alleen bedrijf	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
> overige baan-baan-transities	1,0	0,9	1,1	0,9	1,2	1,0	1,0	0,9	1,2	0,9	1,3	1,2	1,1	1,0	1,1	1,0	1,1	1,2	1,1	0,8	1,0	1,0	1,1	0,7
Maanden werknemer	34,8	31,9	31,0	30,0	36,1	35,2	29,7	24,6	26,1	26,3	27,3	28,7	36,3	34,8	29,5	30,0	31,6	34,5	42,7	41,1	38,7	40,1	42,4	42,3
Maanden uitkering	3,8	5,0	3,1	4,2	2,9	4,2	6,6	7,8	4,9	5,9	6,7	8,2	2,0	2,9	2,2	2,6	2,9	2,7	1,1	1,2	1,1	1,3	1,0	1,3
Maanden scholier	4,9	5,0	5,8	5,9	4,1	3,6	5,4	6,6	6,5	5,3	4,9	4,6	6,6	6,6	9,7	9,7	8,5	6,5	0,7	0,5	1,1	0,8	1,3	0,5
Maanden overig	5,7	7,4	7,7	8,9	5,3	5,7	7,9	10,9	11,8	12,0	10,3	8,1	4,1	5,3	6,3	7,1	5,2	5,4	4,0	4,6	4,7	4,8	3,5	3,9
Periodes werknemer	1,3	1,4	1,5	1,5	1,4	1,3	1,7	1,8	2,0	1,9	2,1	1,7	1,2	1,3	1,4	1,3	1,3	1,2	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,0
Periodes uitkering	0,4	0,5	0,3	0,4	0,3	0,4	0,6	0,7	0,4	0,6	0,7	0,7	0,3	0,4	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Periodes scholier	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6	0,5	0,5	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Periodes overig	0,9	1,2	1,2	1,3	1,0	0,9	1,4	1,7	1,9	1,8	1,8	1,5	0,7	0,9	1,0	1,1	0,8	0,8	0,7	0,7	0,8	0,7	0,7	0,6
Langste periode werknemer	30,0	27,0	25,4	24,8	31,0	30,2	23,6	18,8	19,2	20,2	20,1	21,2	32,0	30,1	24,2	25,2	26,7	30,0	38,7	37,2	33,9	35,8	37,9	39,0
Langste periode uitkering	3,4	4,4	2,8	3,7	2,6	3,8	5,8	6,9	4,4	5,3	5,7	7,4	1,8	2,6	2,0	2,3	2,7	2,3	0,9	1,1	1,0	1,2	0,9	1,2
Langste periode scholier	4,6	4,6	5,4	5,5	3,8	3,4	5,0	6,1	6,0	4,9	4,5	4,3	6,2	6,1	9,0	9,2	8,0	6,2	0,6	0,5	1,0	0,7	1,1	0,5
Langste periode overig	4,5	5,7	5,9	7,0	4,2	4,6	5,9	7,9	8,4	8,8	7,3	6,1	3,4	4,3	5,1	5,9	4,3	4,2	3,5	4,1	3,9	4,2	3,0	3,3

**rijksuniversiteit
groningen**

faculteit ruimtelijke
wetenschappen

economische geografie

**rijksuniversiteit
groningen**

faculteit ruimtelijke
wetenschappen

economische geografie